

Toprakkale Kasabası'nın (Osmaniye) Kuruluş ve Gelişimi (*)

Şule DEMİR (**)
Cemal SEVİNDİ (***)

Öz: Toprakkale Kasabası, Akdeniz Bölgesi'nin Adana Bölümü'nde, Osmaniye İli sınırları içerisinde yer alır. Araştırma sahası Adana-Osmaniye-Gaziantep Otoyolu (E-90), Osmaniye-Adana-Gaziantep karayolu (D-400) ve Hatay-Osmaniye (D-817) karayolunun çevrelediği, ayrıca Haydarpaşa-Bağdat demiryolunun geçtiği bir kavşak konumundadır. Kasaba ilk olarak Almanların 1910'lu yıllarda yaptığı demiryolu ve paralelinde uzanan Adana-Osmaniye eski yolu olan, şimdiki Osmaniye-Toprakkale yolu üzerinde bir demiryolu istasyonu ve çalışanlarının yaşadığı birkaç ev ve eklentisi şeklinde gelişmeye başlamıştır. Toprakkale İlçe Merkezi adrese dayalı nüfus kayıt sistemine göre 2016 yılı toplam nüfusu 10191 kişi olup, bunun 4918 kişisi kadın ve 5273 kişisi erkek nüfustan oluşur.

Anahtar Kelimeler: Toprakkale, Osmaniye, göçmenler, Haydarpaşa-Bağdat demiryolu

Establishment and Development of The Toprakkale Town (Osmaniye)

Abstract: Toprakkale town is located within the boundaries of Osmaniye and in the Adana Region of Mediterranean region. Research field, Adana and Osmaniye-Gaziantep Motorway (E-90), Istanbul-Adana-Gaziantep highway (D-400) and Hatay-Osmaniye highway (D-817) that circles, also in the position of a crossroads through which the railway Haydarpaşa Baghdad. Toprakkale town, the first in Germany 1910's of the year in his railway and the islands extending in parallel - Osmaniye, which is the old way, now Osmaniye-Toprakkale road began to develop in the form of a few houses and additions inhabited by a railway station and working on. The total population in 2016 according to the town center Toprakkale address based population registration system is 10191 people that 5273 were women, the male population is made up of 4918 people.

Keywords: Toprakkale, Osmaniye, immigrant, Haydarpaşa-Baghdad railway

Makale Geliş Tarihi:18.07.2017

Makale Kabul Tarihi: 11.10.2017

I. Giriş

İlkçağ ve belki de prehistorik devrelerden buyana; ulaşım güzergâhları için genel olarak vadiler, havzalar, oluklar, bel noktaları ve boğazlar gibi ulaştırılmayı kolaylaştırıcı yeryüzü şekilleri tercih edilmiştir. Bunların sosyal, kültürel ve ticarî

*) Bu makale, yazarları tarafından Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Coğrafya Bilim Dalında hazırlanan "Toprakkale İlçe Merkezi'nin (Osmaniye) Coğrafi Etüdü" adlı yüksek lisans tezinden çıkartılarak özgün bir makale biçimine sokulmuştur.

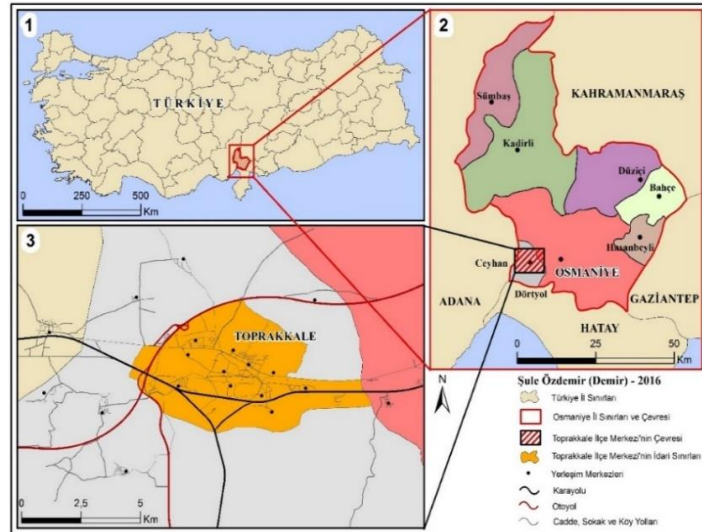
**) Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (eposta: sdemir@marmara.edu.tr)

***) Yrd. Doç. Dr. Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü (eposta: csevindi@atauni.edu.tr)

aktivite bakımından, önemli avantajları vardır. Dolayısıyla da vadi boyları, geçitler ve boğazlar çevrelerindeki stratejik önemi yüksek konumlarda kurulan yerleşmeler, daha çabuk gelişmişler hatta belli bir zaman süreci öncesinde hiç bir yerleşmenin bulunmadığı konumlar, ulaşımın gelişmesi ve onun teşvik ettiği ticarî aktivitenin bir sonucu olarak, yerleşmeye açılmışlardır. Bu tür yerleşmelerden uygun konumda bulunanlardan bir kısmı, zamanla büyük kentlere dönüşebilmişlerdir (Koca-Doğanay,1998:2). Karayollarına ya da demiryoluna kavuşan bir yerleşim merkezi, bunlardan mahrum civar köy ve kasabalar için zaman içerisinde bir ikmal kapısı, dolayısıyla cazibe merkezi haline gelebilmektedir. Ulaşımın başlangıç noktasını teşkil eden istasyonların nüfusları çok kere artmakla kalmamakta, aynı zamanda yeni gelenlere mevcutların kıfayet etmemesi karşısında, gar etrafında bir sürü meskenler, ticaret hayatının icabettirdiği silo, antrepo gibi tesisler inşa edilmekte, böylece iskân sahası kendiliğinden yerine göre az veya çok genişlemektedir (Yücel,1960:143). Bu araştırmaya konu olan Toprakkale Kasabası da kara ve demiryollarının gelişmesine bağlı olarak ortaya çıkmış bir yerleşmedir. Ancak büyüme sürecindeki olumsuz durumlar, Toprakkale'nin beklenen düzeyde gelişimini engellemiştir. Toprakkale örneği, doğal bir geçit sahası üzerinde bulunma ve ana ulaşım güzergâhlarını kontrol etme niteliklerinin; bir yerleşmede fonksiyonel özelliklerin gelişmesi ve çeşitlenmesine her zaman yetmeyeceği konusunda güzel bir örnek teşkil eder.

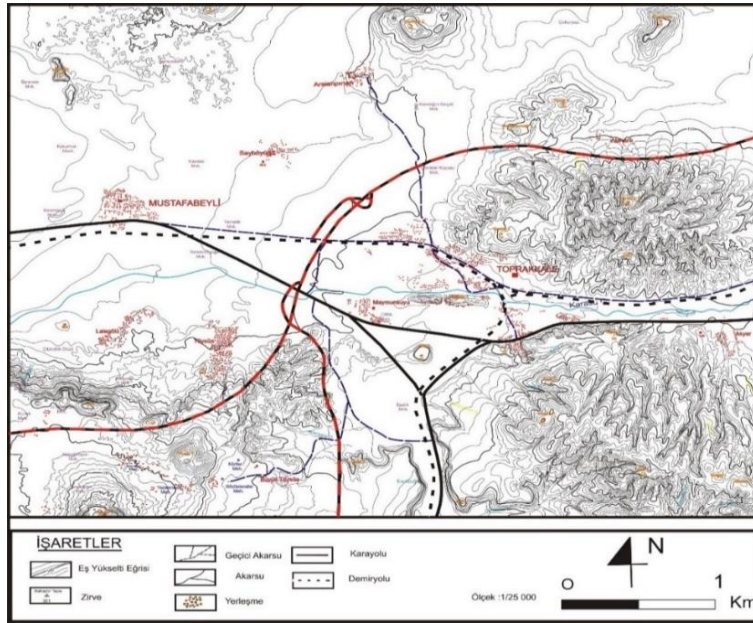
II. Konum ve Doğal Çevre Özellikleri

Akdeniz Bölgesi'nin Adana Bölümü'nde yer alan Toprakkale Kasabası, idari açıdan Osmaniye İli'ne bağlı Toprakkale İlçe'sinin yönetim bölgesinde bulunmaktadır. İlçeyi doğu ve kuzeyden Osmaniye Merkez İlçe'si, kuzeybatı ve batıdan Ceyhan İlçe'si (Adana) ve güneyden Dört Yol İlçe'si (Hatay) çevreler (Harita 1).

Harita 1: Araştırma sahasının lokasyon haritası.

Toprakkale Kasabası, toplam 112 km² yüzölçümüne sahip Toprakkale İlçesi'nin idâri merkezi durumundadır. Amanos Dağları kuzey uzantılarının sınırladığı Ceyhan Ovası'nın doğu kesiminde konumlanmış kasaba, daha doğudaki Osmaniye İl Merkezi'ne 8 km uzaklıktadır. 37°03'N-36°08'E ve 37°06'N-36°14'E coğrafi koordinatlarında yer alan kasaba yerleşim sahası, deniz seviyesinden 60-110 metre yükseklikte bulunmaktadır. Karaçay'ın Ceyhan Ovası'na açıldığı kesimde kurulmuş Toprakkale, doğu-batı yönlü akış gösteren akarsuyun gelişimine uygun olarak kuzey ve güneyden düşük yükseltideki tepelik alanlarla çevrelenmiştir. Kuzeydeki tepelik alan, batıdan doğuya Berende Tepe (91 m), Üçtepeliler (132 m), Karataş Tepe (157 m) ve Bahadır Tepe (300 m) şeklinde; güneyde ise yine aynı doğrultuda Dutlu Tepe (497 m), Delihalil Tepe (497 m), Yosunlu Tepe (252 m) ve Hartlaplı Tepe (283 m) şeklinde sıralanmaktadır. Kuzeydeki tepelerin yükseltisi batıdan doğuya doğru artarken, güneydeki sırada yükselti azalmaktadır (Harita 2).

Harita 2: Araştırma sahası ve çevresinin topoğrafya haritası.

Çalışma sahası ve yakın çevresinde stratigrafik açıdan Alt Paleozoik, Üst Kretase, Eosen, Miyosen ve Pliyo-Kuvaterner yaşlı birimler mevcuttur. Bu istiflenme doğuda Amanos Dağları'ndan başlayarak batıya doğru Alt Paleozoikten Üst Kretase'ye kadar hemen hemen devamlılık arz eder. Batıya doğru gidildikçe grabenleşmenin de etkisiyle bu formasyonlar üzerine Pliyo-Kuvaterner yaşlı genç çökeller yerleşmiştir (MTA,2006:3; Ege-Kortuk, 2015:297). Araştırma sahası ve çevresinin en yüksek kesimlerini oluşturan Amanos (Nur) Dağları'nın temelini, Paleozoik yaşlı birimler oluşturur. Söz konusu birimler, Silürien ve Devonien'de sahaya yerleşmiş olup, litolojik içerikleri dolomitik kalker, şeyl, dolomitik breş ve kumtaşı aralanmaları

doğrultusunda uzanış gösteren Toprakkale Fayı'dır. Toprakkale Kasabası'nın batısından çalışma alanına giren fay ve Karaçay Vadisi'ni izleyerek kasabanın güneydoğusuna kadar uzanır. Fay, vadi içerisinde daha çok killi kireçtaşı, marn ve kiltası seviyelerinden oluşan ve sıkça dilinim gösteren Çona Formasyonu ile ofiyolitik zonları karşı karşıya getirmiştir (Osmaniye Valiliği,2011:17).

Araştırma sahasının en önemli akarsuyu durumundaki Karaçay Deresi, Toprakkale Fayı'na yerleşmiş olduğundan çizgisel akışı ile dikkat çeker. Bu uzanışa bağlı olarak, Toprakkale Kasabası'nın güneyindeki tepelik alanlar, vadiye paralel olarak sırt morfolojisine uygun şekilde uzanır. Kasabaya adını veren Kale Tepe'nin güney yamacında ve daha güneydeki İskenderun karayolu kenarında; Üst Miyosen yaşlı Kızıldere Formasyonu'na ait konglomera, kum taşı, silttaşı ve kiltası seviyeleri 25-30° eğimli iken, tepenin fay kontrolünde gelişmiş kuzey yamacında eğim 40-45° kadardır (Osmaniye Valiliği, 2011:369). Çalışma sahası ve çevresindeki yerçekillerinin günümüzdeki görünümüne ulaşmasında, başta tektonik hareketler olmak üzere, flüvyal etken ve süreçler büyük ölçüde etkili olmuştur. İnceleme alanı genel olarak kuzey-güney doğrultulu uzanan Amanos (Nur) Dağlarının kuzey bölümünde yer alır. Sahanın doğusunu ise Karabahadır Tepe ve Orta Amanoslar'ın batı etekleri sınırlandırır. Toprakkale yerleşim sahası, bu iki yükselti arasında Ceyhan Ovası'na açılan Karaçay Vadisi'nde yer alır (Yalım,2009:31). Araştırma sahasını kuzeyde Karataş Tepe (157 m), güneybatıda Tüysüz Tepe (250 m) çevrelerken; batıda Ceyhan Ovası bulunmaktadır. Sahanın güneyinde yer alan Kısık Boğazı, Dörtöl ve Erzincan ovalarını Ceyhan Ovası'na bağlamaktadır (Fotoğraf 1,2,3,4).

Fotoğraf 1: Amanos Dağları ve ön planda Toprakkale Kasabası.

Fotoğraf 2: Karabahadır Tepesi (301 metre).

Fotoğraf 3: Kısık Boğazı.

Fotoğraf 4: Deli Halil Tepesi ve Lale Gölü Volkanı.

Osmaniye Meteoroloji İstasyonu'nun 24 yıllık (1986-2010) verilerine göre, araştırma sahasında yıllık ortalama sıcaklık 18,2°C'dir (Tablo 1). Ocak ayında 8,2°C'ye düşen ortalama, Ağustos ayında 28.3°C'ye ulaşmaktadır. Diğer taraftan ekstrem sıcakların dağılışı incelendiğinde Ocak ayında sıcaklığın -8.5 °C kadar inebildiği, Temmuz'da ise 42.8 °C kadar çıkabildiği dikkati çeker. Yılda toplam 3 gün donlu olarak geçtiği çalışma sahasında, donlu günler sadece Ocak ayında ortaya çıkmaktadır. *Akdeniz Termik Rejimi*'nin etkisi altında bulunmakla birlikte, bu rejim altındaki dağlık ve dağlık kütlelerden etkilenen diğer bölümlerinde olduğu gibi, sahada erken ve geç don riskinin her zaman var olduğunu belirtmek gerekir. Araştırma sahasına yıllık ortalama toplam 808,7 mm yağış düşmektedir. Yağışların en düşük olduğu ay 5.9 mm ile Ağustos, en fazla olduğu aylar ise 115.2 mm ile Mayıs ve 113.3 mm ile Kasım ayıdır. Yılda iki kez ve birbirine yakın değerlerde belirlenen maksimum yağışları, Ağustos ve Ocak minimumları takip etmektedir. Osmaniye'de yıllık toplam yağışın mevsimlere dağılışı incelendiğinde, 274.6 mm yağış ve %34'lük oranıyla Kış mevsimini, 243,4 mm yağış ve %33.8'lük payı ile İlkbahar'ın takip ettiği görülmektedir. Osmaniye İstasyonu'nda en az yağış 44,6 mm (%5.5) ile Yaz mevsiminde düşmektedir. Bu sıralamaya bağlı olarak sahada *Akdeniz Yağış Rejimi*'nin etkili olduğu söylenebilir (Koçman,1993:56).

Tablo 1:Osmaniye Meteoroloji İstasyonu'nda Ortalama Sıcaklık ve Ortalama Yıllık Toplam Yağışın Aylara Göre Dağılımı (1987-2010).

Parametre	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	Ek	K	A	Yıllık
Ort.Sıcaklık (°C)	8.2	9.5	12.5	16.7	20.9	25.1	27.8	28.3	25.1	20.6	13.6	9.5	18.2
Ortalama Yağış (mm)	81.1	98.8	115.2	88.1	70.1	28.0	10.7	5.9	28.7	74.1	113.3	94.7	808.7

Kaynak: Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Araştırma sahasının iklim tipini belirlemek amacıyla Erinç (1965) ve Thornthwaite (1948) formüllerinden yararlanılmıştır. Erinç Formülü'ne Osmaniye'nin yağış etkinliği indisi 32'dir. Bu indis değeri, sahanın *yarı nemli iklimin* etkisi altında olduğunu ortaya koymaktadır (Erinç,1965:30). Thornthwaite iklim tasnifine göre (Dönmez, 1979, Türkeş, 2010, Aytaç vd.2014) Osmaniye'de, C2 B'3 s2 b'4 kodlu *yarı nemli, mezotermal, su noksanı yaz mevsiminde ve çok kuvvetli olan denizel şartlara yakın* bir iklim hüküm sürmektedir. İnceleme alanında yağışların Ekim ayında potansiyel evapotranspirasyonu geçmeye başladığı görülür. Toprakta su birikimi ise Ekim Aralık arasındaki dönemde gerçekleşmektedir.

İnceleme alanı çevresindeki *Büyük Leçelik* diye bilinen *Tatarlı Leçesi*¹, *Küçük Leçelik* ve Ceyhan'ın doğusundaki leçelik saha (Bilgin,1969), yörenin en büyük su toplama havzasını oluşturur. Toprakkale Kasabası söz konusu leçelik sahalar arasında yer almaktadır. Ayrıca araştırma sahasının kuzeyindeki Karataş Tepe'de de bazaltlar

¹ Leçe: Halk dilinde *geçilmesi zor kayalık saha ve volkanik taşlı alanlar* için kullanılan leçe, lav örtülü alanları ifade eder.

geniş yayılış göstermektedir. Söz konusu yüzeylere düşen yağışlar, düşük sızma kapasitesi nedeniyle büyük oranda yüzeysel akışa geçerler. Bu durum alandaki sürekli akarsuların düzenli olarak beslenmesine imkân tanımaktadır. Çalışma sahasının en önemli akarsuyu, Ceyhan Nehri'nin kollarında biri olan Karaçay Deresi'dir (Fotoğraf 5,6). Orta Amanoslar'ın Zorkun Yaylası ile Cebel Bucağı arasındaki kesimde yüzeyleyen *Gürdik Kaynağı*, Karaçay Deresi'ni besleyen en önemli yeraltı suyu kaynağıdır. Akyar mevkiinde araştırma sahasına dâhil olan Karaçay, doğu-batı doğrultusunda ilerleyerek güneybatıda Maymun Suyu Köyü'nün kuzeyinde sahayı terk eder. Araştırma sahası içerisindeki uzunluğu yaklaşık 3 km'yi bulan Karaçay, ortalama 2.39 m³/sn debiye ve yıllık toplam 74.8 hm³ akıma sahiptir. Akarsu debisinin yıl içerisindeki değişimi incelendiğinde, en yüksek akımın 5.5 m³/sn ile Haziran ayında, en düşük akımın ise 0.4 m³/sn ile Temmuz ayında tespit edildiği görülmektedir. Sahadaki akım değerlerinde Haziran ve Eylül aylarında iki maksimum seviye; Kasım ve Şubat aylarında iki minimum seviye dikkati çeker. Yağış ile birlikte değerlendirildiğinde, gerek en yüksek ve gerekse de en az akımlar, yağış artış ve azalışları ile doğrudan bağlantılı olarak değişiklik gösterir. İnceleme sahasındaki mevsimsel akış gösteren Kazan ve Kaplan dereleri ise özellikle kışın aylarında sağanak yağışların etkisiyle sel karakterli akımlara sahne olmaktadır.

Fotoğraf 5: Karaçay Deresi'nden bir görünüm.

Fotoğraf 6: Araştırma sahasında sulama amaçlı kullanılan kanallardan bir görünüm.

Alüvyal topraklar çalışma sahasında en geniş yayılışa sahip toprak türüdür. Bu topraklar, sahanın özellikle batısındaki Ceyhan Ovası ile ovaya açılan vadi tabanlarında kesintisiz olarak izlenmektedir. Küçüklü veya büyüklü akarsu vadileri ile depresyonlarda izlenen alüvyal topraklar, (A) C profilli, bileşimleri akarsu havzasının litolojik bileşimine bağlı olup heterojen yapıdadır. Profillerinde horizonlaşma ya hiç yok, ya da çok azdır. Alüvyal toprakların üst kesimleri nemli ve organik maddece zengindir. Bu topraklar, iklime uyabilen her türlü kültür bitkisinin yetiştirilmesine elverişlidir ve I. derecede önemli tarım arazileri durumundadırlar (Toprak ve Su İşleri Bakanlığı, 2000:21-22; Oakes,1958:53). Yüksek alanların ovayla birleştiği etek kesimlerde *kolüvyal topraklar* şeritler halinde yayılış gösterir. Dağ ve tepelik alanların eteklerinde yaygın olarak kolüvyal topraklar yerçekimi, toprak kayması, yüzey akışı ve yan derelere taşınarak biriken materyaller üzerinde oluşmuş (A) C profilli genç topraklardır. Ara sıra taşkına maruz kalırsa da eğim ve bünye nedeniyle drenajları iyidir. Tuzluluk ve sodiklik gibi sorunları yoktur (Toprak ve Su İşleri Bakanlığı, 2000:15). Çalışma sahasının kuzey ve güneyindeki yüksek alanlarda, kireçtaşı kökenli

kayaçlar üzerinde *Kahverengi Orman Toprakları* gelişme imkânını bulmuştur. Ilıman iklim bölgelerinde kışın yaprağını döken geniş yapraklı ormanlar altında gelişen Kahverengi Orman Toprakları; iklim, bitki örtüsü ve yerli kaya etkisi altında oluşmuşlardır. Orman altında geliştikleri için organik madde açısından oldukça zengindir. İnceleme sahasında tarımsal faaliyetler açısından alüvyal topraklardan sonraki en önemli toprak türünü oluşturur.

Araştırma sahası ve çevresinde hem Akdeniz ve hem de İran-Turan Flora Bölgesi'ne ait bitki türlerini bir arada görmek mümkündür. Bununla birlikte çalışma alanı, Akdeniz İklimi'nin etkisi ve bulunduğu yükselti itibarıyla maki türlerinin yayılış alanı içerisinde kalmaktır. Maki, ortalama 1-2 metre boyundaki küçük ağaç ya da çalılırların oluşturduğu bitki topluluğudur. Adana Ovaları'nın parçası olan sahada, yoğun tarım ve yerleşme faaliyetlerin etkisiyle doğal bitki örtüsü büyük ölçüde tahrip edilmiş ve yerine maki türleri yerleşmiştir. Bu türler arasında yabancı zeytin, funda, keçiboynuzu, sakız ağacı, laden, böğürtlen, zakkum, sandal ağacı, menengiç, kermes meşesi, pırnal meşesi sayılabilir. İnceleme alanı içerisinde yayılış gösteren step türleri arasında en çok gevenlere (*Astragalus*) rastlanır. Yüksek rakımlarda yetişen, yastık formunda, çok yıllık, 25-40 cm boylanan, dikenli olduğu için yem değeri olmayan *Astragalus lagurus* saha genelinde en fazla rastlanan geven türüdür. Yaklaşık 2-10 cm boyunda, kısa çalı görünümünde, çiçekleri leylak veya pembe renkli *Thymus pubescens* (tüylü kekik), kurak meralarda ve açık kayalık alanlarda yaygın olarak görülmektedir. Yükseltinin arttığı kesimler ise yuvarlak küme görüntüsünde, 20-40 cm yüksekliğinde, yaz kış yaprağını dökmeyen dikenli bir bitki olan *Acantholimon caryophyllaceum* (çoban yastığı) yoğun olarak izlenmektedir. Bunların dışında meralar, yol kenarları, kumlu alanlarda, 30-150 cm kadar boylanan *Verbascum blattaria* (çok tüylü sığırkuyruğu); tarla, mera ve yamaçlarda kokulu, acı lezzetli, 60-120 cm kadar boylanan, çalimsı bir bitki olan *Artemisia absinthium* (acı yavşan); tarla kenarları, meralar ve kayalık alanlarda, yaprakları mat renkli, dişli ve dikenli, mavimsi renkli, 20-70 cm boylanan *Eryngium campestre* (çakır diken) dağılışı göstermektedir (Yaşar,2005:41-297). Yaz ortasında yeşilliğini kaybetmeden hayvanların kışlık yem ihtiyacı için biçilip saklanan çayır grubundan *Hordeum violaceum* (şeytanotu), *Vicia* (fiğ), *Trifolium repens* (aküçgül), *Stipa pontica* (kılıçotu), *Muscari armeniacum* (arapotu), *Medicago sativa* (yonca), *Rumex crispus* (evelik) türleri de sahada gelişme imkânını bulmuştur.

İnceleme alanında hayvancılık yaygın bir tarımsal faaliyet olduğundan step bitki örtüsü de bundan olumsuz etkilenmektedir. Şöyle ki, ilkbahar başlangıcında erken otlatılmaya başlayan hayvanlar otları kökleriyle birlikte tüketerek bitki örtüsünün seyrekleşmesine neden olmaktadır. Aşırı otlatma sonucunda otlaklarının her geçen yıl seyrekleştiği görülmektedir. Ayrıca hayvanlar otları seçtikleri için otlatmadan geriye geven ve diğer diken türler hâkim duruma geçmektedir. Ancak bu gevenlerde insanlar tarafından yakacak olarak kullanıldığı için tahrip edilmektedir (Bulut,2001:17-22). Araştırma sahasının güneydoğusunda Orta Amanoslar'ın batı eteklerinin saha içerisinde kalan kısmında kızılçam ormanı yer alır. Bunun dışında halk tarafından dikimi yapılan bitki türleri yaygınlık kazanır. Doğal bitki örtüsüne ait yörede Karaçay

Deresi boyunca zakkum, hayıt, ılgın gibi su kenarında gelişen ve yetişen maki türleri mevcuttur. Bunun dışında aşırı otlatmaya rağmen çeşitli ot tipleri de mevcuttur. Araştırma sahası içerisinde Karaçay Deresi boyunca Ilgın (*tamarix*), kamış-saz (*schoenaplectus lacustris*) gibi bataklık bitkilerine de rastlanılmaktadır.

III. Toprakkale Kasabası

A. Yerleşim Tarihi

Toprakkale Kasabası, kuzeyde Karabahadır Tepe ile Amanos Dağları'nın Ceyhan Ovası'na sokulan etek düzlükleri arasına doğu-batı yönünde yerleşmiş Karaçay Vadisi boyunca konumlanmıştır. Kasabanın güneyindeki Kısık Boğazı, Ceyhan Ovası'nı Dörtöyol ve Erzin ovalarına bağlamaktadır. Dolayısıyla inceleme sahasının, doğu ve güneyden gelerek Adana Ovaları'na açılan, doğal yol şebekesinin kesişim noktası üzerinde yer aldığını söyleyebiliriz. Nitekim kasabaya ismini veren ve yerleşmenin güneyindeki Toprakkale Kalesi (Kale Tepe, 151 m), sahaya ulaşan doğal yolları kontrol eden bir konumda inşa edilmiştir. Araştırma sahasının içerisinde bulunduğu geçit alanı, tarihin her döneminde stratejik önemini korumuştur. Bölgede hâkimiyet kurmak isteyen güçler, öncelikle alandaki stratejik konumlara yönelmişler ve bu konumları uzun süre ellerinde tutmaya çalışmışlardır.

Toprakkale'nin içerisinde bulunduğu Çukurova'nın ilk sakinleri *Luviler*'dir. MÖ XVII-XVI.yüzyılda *Çukurovalılar* güneydoğudan gelen göç dalgalarından korunmak için *Kizzuwatna* (Adana) diye anılan bu krallık kurmuşlardır. MÖ XII. yüzyılın sonlarında Hitit Devleti tarafından yıkılmasına rağmen *Que* adı ile tekrar ortaya çıkmıştır. MÖ VII. Yüzyılda *Çukurovalılar*, *Asurlular*'a yenilmişler ancak MÖ 612'de *Kilikyalılar* olarak yeniden bir krallık kurabilmişlerdir (Adana Valiliği,1991:14-29; Ünal, 2006:18). MÖ VI. yüzyılda Keyhüsrev zamanında Çukurova İranlılar'ın işgaline uğramıştır. Bölge MÖ 333'de Büyük İskender döneminde bütünüyle ele geçse de İskender'in ölümünden sonra Selevkoslar'ın yönetimine bırakılmıştır. Bölge MS I. yüzyılın başlarında Pompeus yönetiminde Roma İmparatorluğu'na katılmıştır. İslâm orduları bölgeye ilk kez VII.yüzyılda Hz. Ömer zamanında gelmiştir. Ancak yöre Emevi halifesi Abdülmelik zamanında (685-705) ele geçirilmiş, Abbasiler zamanında ise müslümanlaşmıştır (www.osmaniye.gov.tr). Türklerin Çukurova'ya ele geçirmesi 1082 yılında Anadolu Selçuklu Devleti'nin de kurucusu olan Süleyman Şah zamanında gerçekleşmiştir. Ancak elde edilen askeri üstünlük, Türkmenlerin alana yerleştirilmesinde gecikmesi ve ekonomik yapının kurulamaması gibi nedenlerden dolayı kalıcı hale gelmemiştir. Bunun bir sonucu olarak Haçlı seferleri sırasında Çukurova'da *Kilikya Ermeni Prensiği* kurulmuştur. Moğollar'ın Anadoluyu işgalleri sırasında Moğolların yanında yer almaları ve Mısır Memluklu Devleti'ne karşı yapılan saldırılarda limanlarını Moğollara açmaları, *Kilikya Ermeni Prensiği*'ni önemli bir sorun haline getirilmiştir. Ancak 1382'de kral V.Leon'un ölmesinin ardından Ermeniler'in siyasi etkinliği büyük ölçüde ortadan kalkmış ve Çukurova'nın Türkler tarafından tamamen fethedilmesinin önü açılmıştır (Adana Valiliği,1991:26-29). Çukurova XIV. Yüzyıldan itibaren Mısır Memlukluları ve onların kontrolündeki Ramazanoğulları'nın idaresine geçmiştir. Ramazanoğlu'larının 1608 yılında

Osmanlılar'a bağlanmasıyla, Çukurova Osmanlı hâkimiyeti altına girmiştir. XIX.yüzyılın ilk yarısında Mısır valisi Mehmet Ali Paşa'nın Osmanlı'ya isyan etmesinin ardından bölge 1833 Kütahya Anlaşması ile Mısır'a bağlanmıştır. Ancak kısa bir süre sonunda, 1840 Londra Anlaşması ile Çukurova yeniden Osmanlı idaresine geçmiş ve idari açıdan Cebel-i Bereket vilayetine bağlanmıştır (Adana Valiliği,1991:30-32; www.osmaniye.gov.tr).

Toprakkale stratejik konum özellikleri nedeniyle, Kurtuluş Savaşı döneminde işgaller yaşamıştır. Nitekim İtilaf Devletleri, 30 Ekim 1918'de imzalanan Mondros Ateşkes Antlaşması'nın 7. Maddesine dayanarak güvenlik gerekçesiyle Toprakkale'yi işgal etmişlerdir. Karabahadır Tepe'ye tabur yerleştiren İngilizler, bir aylık süre sonunda bölgeyi Fransızlar'ın kontrolüne bırakmışlardır. Fransızlar Toprakkale'yi karargâh olarak kullanmış ve sahadaki ulaşım yollarını kontrol altında tutmuşlardır. Fransız işgali, Türk vatanını korumak ve bağımsız yaşamak isteğine bağlı ortaya çıkan Kuva-yı Milliye hareketinin direnişi sonunda 29 Aralık 1921'de son bulmuştur (Adana Valiliği,1991:35). Toprakkale 1935 yılında Adana İli, Osmaniye İlçesi'ne bağlı bucak merkezi haline getirilmiştir. Osmaniye'nin 24 Ekim 1996 tarih ve 4200 sayılı kanun ile il olarak ilan edilmesinin ardından; Toprakkale Hasanbeyli ve Sumbas ile birlikte ilçe haline getirilerek Osmaniye İli'ne bağlanmıştır.

Toprakkale Kasabası'nın ilk yerleşim nüveleri *Karakışla Mevkii'nde* yer almaktadır. Karakışla, bugünkü Dağıstan ve Kışla mahallerinin belirli bir bölümünü kapsar. Özellikle Dağıstan Mahallesi'nde faaliyet gösteren demiryolu istasyonu, demiryolu işletmesine ait lojman binaları ve birkaç işyeri Toprakkale'nin ilk yerleşim çekirdekleridir. İlk yerleşim çekirdeklerinin ortaya çıkışı, 1913 yılında Bağdat Demiryolları'nın, Toprakkale-İskenderun kesiminin inşası sırasında ortaya çıkmış olması kuvvetle muhtemeldir. Nitekim Sultan II. Abdulhamid döneminde Almanlar Anadolu'da demiryolu inşa etmeye ve işletmeye başlamışlardır. Antlaşma gereği Almanlar ilk olarak İstanbul-Konya arasına demiryolu hattı döşemişlerdir. Bu hat tamamlandıktan sonra, hattın Konya'dan Bağdat yolu üzerinden Basra'ya kadar uzatılması kararı alınmıştır. 1903'te imzalanan *Bağdat Demiryolu İmtiyaz Anlaşması*'na göre, inşaatı gerçekleştirecek şirkete bu hattı şube hatlar ve diğer alanlara bağlama kolaylığı sağlanacaktı. İmtiyaz anlaşmasının 12. Maddesine göre *Bağdat Demiryolu Şirketi*'ne Toprakkale'den İskenderun'a bir hattın inşası ile Akdeniz'e bağlantı kurulması hakkı verilmişti. 12.maddeye istinaden 1911'de *Bağdat Demiryolu Şirketi* ile *Osmanlı Hükümeti* arasında Toprakkale-İskenderun şube hattının inşaa imtiyaz anlaşması imzalandı. Osmanlı Hükümeti bu hat için kilometre ve işletme garantisi ödemişlerdir. *Bağdat Demiryolu Şirketi* kendi imkânlarıyla inşaatı gerçekleştirmiş ve hat 1 Kasım 1913 tarihinde işletmeye açılmıştır. Bu yolla Almanlar, Akdeniz'e doğru bir bağlantı elde etmiş oldular (Albayrak,1995:1-38;Beşirli,2004:223). Bu hat üzerinde yıllık 16.000 yolcu, 112.000 ton yük ve eşya, 6477 canlı hayvan taşınması yapılmakta olup, 78.619 lira kar elde edilmiştir (Yücel-Taşar,2016:326).

Toprakkale Kasabası 1913 yılında tamamlanan demiryolu hattı, hizmet ve lojman binaları çevresinde gelişerek kısa sürede çevresinden nüfus toplamaya başlamıştır.

Kasaba aynı zamanda karayolları içinde bir kavşak noktası olması nedeniyle, gerek demiryolu ve gerekse de karayolu hatlarına kısa sürede yeni yollar eklenerek hızla gelişmeye başlamıştır. Günümüz de Toprakkale'yi *Adana-Osmaniye-Gaziantep Otoyolu, Osmaniye- Adana- Gaziantep D-400 karayolu, Konya-Karaman-Mersin-Adana-Osmaniye-Gaziantep (6.bölge) demiryolu hattı* çevrelemektedir (Fotoğraf 7,8). *Adana-İncirlik-Toprakkale-Osmaniye-Gaziantep Hızlı Tren Hattı'nın* ise planlama aşamasındadır.

Fotoğraf 7: Toprakkale Demiryolu İstasyonu. **Fotoğraf 8:** Toprakkale'yi çevreleyen ulaşım yollarından bir görünüm.

B. Nüfus Özellikleri

Toprakkale Kasabası, Toprakkale İlçesi'nin idari merkezidir. Yönetim bölgesi 11.827 hektar alan kaplayan Toprakkale İlçesi'nde, Toprakkale Kasabası ile birlikte beş köy yerleşmesi bulunmaktadır. Araştırma sahasını oluşturan Toprakkale Kasabası ise 3.121 hektar alana sahip olup; *Fatih Sultan Mehmet, Cumhuriyet, Karataş, Kumarlı, Dağıstan, Göçmenler, Kışla, Tepe ve Çamlık Evler* mahallelerinden oluşmaktadır. Yerleşmenin nüfus gelişimini belirlemeye yönelik çalışmalarımız Cumhuriyet Dönemi nüfus sayımlarıyla sınırlı kalmıştır. Bunun en önemli nedeni, Toprakkale'nin yeni kurulmuş bir yerleşme olması ve kuruluşundan kısa süre sonra I.Dünya Savaşı ve Kurtuluş Savaşı'nın yaşanmasıdır.

Ülkemizde nüfus sayımlarına Cumhuriyetin ilanından sonra başlanmış ve ilki 1927 yılında yapılmıştır. Araştırma sahasının 27 Ekim 1927 yılındaki nüfusu bilinmemektedir. Çünkü nüfus sayımları ilçe teşkilatlarına göre açıklanmış olup, araştırma sahasında o dönemde ilçe teşkilatı henüz kurulmamıştı. Nüfus bilgileriyle ilgili açıklamaların 1935 ve sonrası dönemde köy bazında ilan edilmesiyle beraber, Türkiye İstatistik Kurumu verilerinde Toprakkale'ye ilişkin nüfus bilgileri ortaya çıkmaya başlamıştır. TÜİK genel nüfus sayımları ve *Adres Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi* verilerine göre 1935 yılında 461 olan Toprakkale nüfus 2016 yılında 10191'e yükselmiştir. Böylece 81 yıl içerisinde yerleşme nüfusu yıllık %27.3 oranında büyümüştür (Tablo 2, Şekil 1).

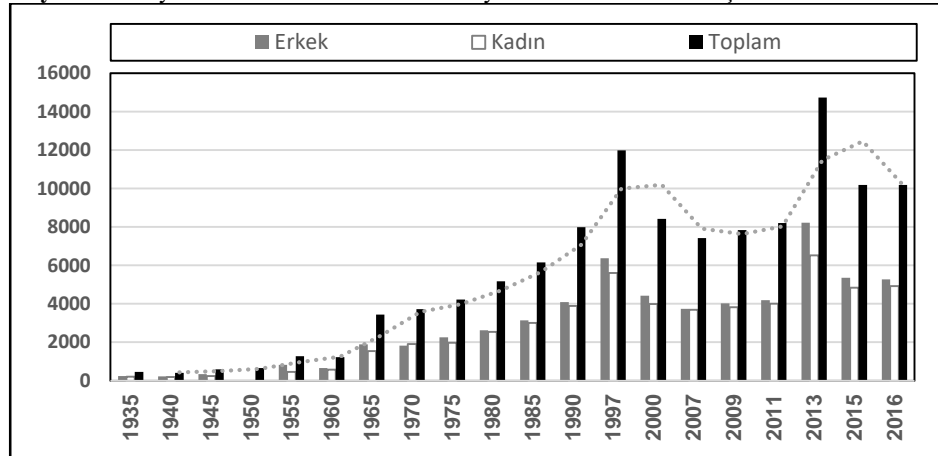
Toprakkale nüfusu gelişim sürecinde, toplam nüfus ve cinsiyet bazında farklı değişimler göstermiştir. Nitekim 1935-2016 nüfus verileri içerisinde toplam nüfustaki en yüksek pozitif değişim 1965 yılında %64.3 oranında, en yüksek negatif değişim ise

2013 yılında %-79.5 oranında gerçekleşmiştir. 1965 yılındaki artışlar kadın (%62.7) ve erkek (%65.6) nüfuslarına eşit oranlarda yansırken, 2013 yılındaki düşüş kadın nüfusa %-62.5 oranında erkek nüfusa ise %95.7 oranında yansımıştır.

Tablo 2: Toprakkale Kasabası'nda Nüfusun Gelişimi (1935- 2016).

Nüfus Tespit Yılı	Erkek	Değişme Oranı (%)	Kadın	Değişme Oranı (%)	Toplam	Değişme Oranı (%)
1935	246	-	215	-	461	-
1940	220	-11.8	195	-10.3	415	-11.1
1945	344	36.0	240	18.8	584	28.9
1950	-	-	-	-	656	11.0
1955	820	-	451	-	1271	48.4
1960	653	-25.6	577	21.8	1230	-3.3
1965	1898	65.6	1548	62.7	3446	64.3
1970	1824	-4.1	1901	18.6	3725	7.5
1975	2252	19.0	1970	3.5	4222	11.8
1980	2630	14.4	2545	22.6	5175	18.4
1985	3141	16.3	3014	15.6	6155	15.9
1990	4096	23.3	3897	22.7	7993	23.0
1997	6375	35.7	5608	30.5	11983	33.3
2000	4420	-44.2	3993	-40.4	8413	-42.4
2007	3737	-18.3	3686	-8.3	7423	-13.3
2009	4015	6.9	3828	3.7	7843	5.4
2011	4197	4.3	4011	4.6	8208	4.4
2013	8214	95.7	6518	-62.5	14732	-79.5
2015	5351	-34.9	4836	25.8	10187	30.9
2016	5273	-1.5	4918	-1.7	10191	0.1

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Şekil 1: Toprakkale Kasabası'nda erkek, kadın ve toplam nüfusun yıllara göre değişimi.

Toprakkale nüfusunun gelişim sürecinde dikkat çekici bazı dönemler mevcuttur. Bunlardan 1940-1945 devresinde, II.Dünya Savaşı nedeniyle ilan edilen genel seferberlik hali mevcut olsa da yerleşme nüfusu %28.9 oranında artış göstermiştir. 1945-1955 döneminde, özellikle erkek nüfusta belirgin bir artış olmuş ve erkek kadın nüfusunun iki katına çıkmıştır. Bu artış 1950-1955 döneminde Toprakkale nüfusuna dâhil olan erkek iş gücüyle yakından ilgilidir. Nitekim 1960 yılında bu işgücünün çekilmesiyle kasaba nüfusunda kadın erkek oranı eşitlemiş, erkek nüfusu %25.6 oranında azalmıştır. 1965 yılında, sahaya yönelik özellikle tarımsal yatırımların artmasına bağlı olarak çevreden göç yoluyla nüfus kazanılmış ve nüfus %64.3 oranında büyümüştür. Nüfus artışları 1997 yılına kadar devam etmiş ve Toprakkale nüfusu ilk kez 10.000'ni aşmıştır. 2000-2007 yılları arasındaki nüfus değişimleri %-55.7 oranında gerçekleşmiş ve kasaba nüfusu 2007 yılında, 1990 yılı seviyesine kadar düşmüştür. Nüfus azalmaları büyük oranda Toprakkale dışına yönelik göçlerle ilgili görünse de kanaatimizce nüfus sayımı yönteminin değiştirilmesi bu konuda etkili olmuştur. Toprakkale nüfusundaki en yüksek düşüş oranı %-79.5 ile 2013 yılında gerçekleşmiştir. Ancak bu düşüş bütünüyle kadın nüfustan kaynaklanmıştır. Nitekim 2013 yılında erkek nüfus %95.7 oranında artarken kadın nüfus %-62.5 oranında azalmıştır. Araştırma sahasında 2016 yılı itibarıyla kaba doğum oranı %3.1 ve kaba ölüm oranı %17.2'dir. Yöredeki kaba doğum oranının Türkiye ortalamasından yüksek seviyede olması, ilçenin gelişmişlik bakımından tüm ilçeler arasında sondan dokuzuncu sırada yer almasındaki (Gölbaşı-Noyan,2008:65) temel nedenlerden biridir

Araştırma sahası başta demiryolu olmak üzere ulaşım ağına bağlı olarak, Karakışla mevkiinde ortaya çıkmış bir yerleşimdir (Fotoğraf 9,10). Bununla birlikte sahada yapılan mülakatlardan elde edilen bilgilere göre, bu çevrenin bilinen ilk sakinleri kökenleri Orta Asya'ya dayanan yörük aşiretleridir. Grup grup sahaya yerleşen yörüklerden en çok tanınanı Ulaşlı Yörükleri'dir. Cezmi Yurtsever'in "Osmaniye Tarihi" adlı konferansındaki sunumunda yer alan haritalarda ve aynı adlı eserinde de bu fikri doğrular nitelikte yazılar bulunmaktadır. Araştırma sahasına 1945'li yıllarda Kafkas Türkmenlerinden Dağıstanlılar yerleşmişlerdir. Yerleşme adının 1960'lı yıllara kadar Dağıstan olarak geçmesinin nedeni de özellikle Kışla Mahallesi'ne yerleşen Dağıstanlı nüfustur. Toprakkale'ye sonraki yıllarda yörük aşiretleri gelmeye devam etmiştir. Bu aşiretlerden biride Aydın İli'nden 1950'li yıllarda sahaya gelip bugünkü adıyla Tapur Mevkii olarak bilinen ve Kışla Mahallesi'nin güneyinde yer alan düzlüklere yerleşen Saçıkara Aşireti'ne mensup Yörüklerdir. Tapur Mevkii'ne yerleştikten sonra yöreye ayak uyduramayan aşiret mensuplarının bir kısmı Konya İli'nin Kadınhanı Kasabası'nın Saçıkara köyüne yerleşmişler ve orada kuraklık ve arazi şartlarından kaynaklanan olumsuzluk nedeni ile tekrar yöreye dönmüşlerdir. Sahaya 1955 sonrası göç eden Kahramanmaraş Yörükleri Karabahadır Tepesi etekleri ile Karaçay deresinin birleştiği eski Kumarlı Mahallesi'ne yerleşmişlerdir. Ancak, bu mahalle idari ve askeri açıdan alınan kararlarla bugünkü yeri olan, Osmaniye-Toprakkale arasında D-800 karayolu çevresine taşınmıştır. Toprakkale'de belediye örgütünün kurulması ve 1996 yılında ilçe merkezi haline gelmesi ile Doğu ve Güneydoğu Anadolu illerinden 1970'i yıllarda başlayan göçler daha da artmıştır. 1994

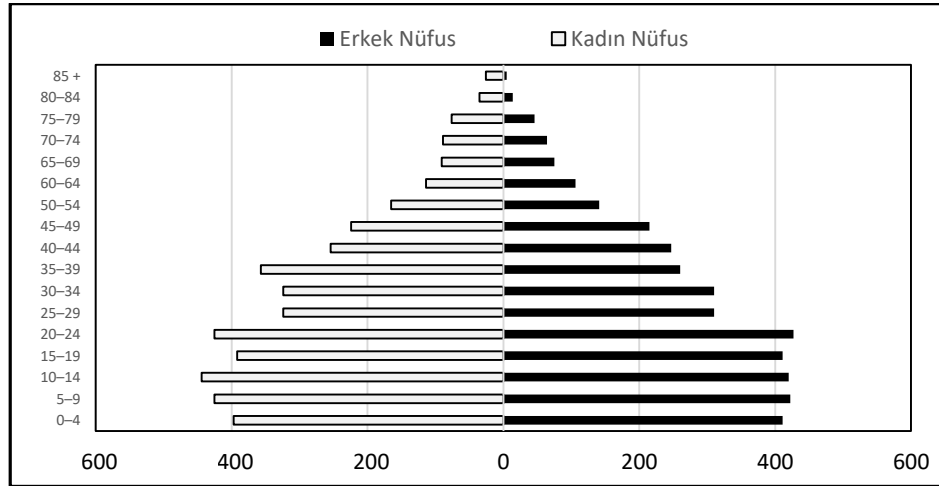
yılında Osmaniye organize sanayisinin Toprakkale sınırları içerisine taşınması da göçleri tetikleyen bir başka faktördür.

Fotoğraf 9: Karataş Mahallesi'nden bir görünüm

Fotoğraf 10: Cumhuriyet Mahallesi'nden bir görünüm.

Araştırma sahasında 2016 yılı itibarıyla cinsiyet oranı %104'tür. 1935-2016 yılları arasında bu değer %96-%182 gibi ekstrem değerler gösterse de genel ortalama %103-105 arasında değişmektedir. Toprakkale'nin 2016 yılı nüfus cinsiyet yaş yapısı incelendiğinde, en yüksek oranın %10.7 ile 10-14 yaş grubunda yer aldığı görülmektedir. 0-4 ve 20-24 yaş gruplarındaki nüfusun toplam nüfus içerisindeki payı %51.8'e ulaşması, Toprakkale'nin oldukça genç bir nüfus kitlesine sahip olduğunu ortaya koymaktadır (Şekil 2).

Şekil 2: Toprakkale Kasabası nüfusunun cinsiyet yaş piramidi.

İnceleme alanında genç nüfusun fazla olması, nüfusun geniş aralıklı sınıflandırmasına belirgin olarak yansımıştır. Nitekim araştırma sahası nüfusunun %31.2'si 0-14 yaş grubunda yer alırken, %62.2'si 15-64 yaş grubunda, %6.5'nin ise

65-+ grubunda bulunmaktadır. Bu durumda sahadaki nüfusun %37.8 bağımlı ve %62.2'si de ekonomik açıdan faal nüfustan meydana gelmektedir.

Toprakkale'deki çalışan nüfusun (6338) %54.7'si tarım, %24.8'i hizmet, %9.7'si ticaret, %5.6 sanayi sektöründe faaliyet göstermektedir. Köy ve şehir yerleşmelerini ayırdığı kabul edilen, bazı kriterler veya determinantların ortak amacı, köyün nerede bittiği ve şehrin nerede başladığı sorusuna cevap bulmaktır (Doğanay,1994:407). 1924 tarih ve 442 sayılı Köy Kanunu; nüfusu 2000'e kadar olan yerleşmelere köy, 2.000 ile 20.000 arasında olanlara kasaba, 20 binden fazla olanlara şehir hükmünü koymuştur. Köy ve kent ayrımında nüfus kriterini kullanan Tümertekin (1973:23) ve Emiroğlu (1975:127-128) 10.000 nüfus miktarını aşan yerleşmeleri şehir olarak kabul etmektedirler. Özçağlar (1996) ise Türkiye'nin az nüfusa sahip olduğu dönemlerde haklı olarak belirlenen 10.000 miktarının günümüz şartlarında genelde 20.000'nin üzerinde nüfusa sahip yerleşmelerde şehir özelliğinin görülebildiğini belirtmektedir. Doğanay (1994) bu konuda göz önünde tutulan nüfus miktarının ülkeden ülkeye büyük değişiklikler gösterdiğini ve nüfusun alt ve üst limitleri hakkında belli bir limit değeri ileri sürmenin çoğu kez yanıltıcı olduğunu belirtir. Çalışan nüfusun % 50'den fazlası tarım dışı sektörlerde çalışıyorsa, bu grup yerleşmelerin şehir sayılması gerektiğini ortaya koyar (Doğanay,1994:410-411).Türkiye İstatistik Kurumu, nüfuslarına ve fonksiyonlarına bakmaksızın bütün il ve ilçe merkezlerini şehir; köy ve beldeleri de kır olarak kabul etmektedir. Özçağlar (1996:20) bu mantığın kabul edilemeyeceğini, bilimsel yaklaşımdan uzak bu türlü tasniflere devam edildiği sürece gerçeklerin göz ardı edileceğini ve yanlışlıklara sürükleneceğini belirtmektedir. Şehirlerin önemli idarî özelliklerinden biri de, mutlaka belediye hizmetleri verilmesi gerektiğidir. Belediye teşkilatı olmayan ve nüfusuna bu hizmetlerin verilmediği bir yerleşme, şehir sayılamaz. Bununla birlikte, tek başına belediye teşkilatının varlığı da bir yerleşmenin şehir sayılması için yeterli değildir (Doğanay,1994:408). Yapılan sınıflandırmalar ışında Toprakkale İlçe Merkezi, 10.191 kişilik nüfusu ile bir kasaba yerleşmesidir. Yine çalışan nüfusun %54.7'sinin tarım sektöründe çalışıyor olması Doğanay'ın kriterlerine göre Toprakkale'nin kasaba yerleşmesi olduğunu kanıtlar niteliktedir.

C. Fonksiyonel Özellikler

Şehir coğrafyası açısından fonksiyon denilince, bir yandan mekâna ihtiyaç gösteren faaliyet ve faydalanmalar, diğer yandan şehrin yakın ve uzak çevresi ile olan ilişkisi ve bağlantıları anlaşılmaktadır (Tolun Denker,1976:24). Fonksiyon sadece şehirleri değil, tüm yerleşmeleri ilgilendiren bir özelliktir. Fonksiyonların gerek çeşitleri, gerekse adedi şehir kır yerleşmesi ayrımında kullanılan bir kriter olduğu kadar şehirlerin gruplandırılmasında da önemli rol oynar (Tümertekin,1973:41-42). Fonksiyonlar bir şehrin kuruluşunda etkili olabilecekleri gibi, zaman içerisinde de kazanılmış olabilirler. Dolayısıyla şehir grubunda yer almayan yerleşmelerinde fonksiyonel özelliklerinin incelenmesinde fayda vardır (Harita 4). Fonksiyonel özelliklerin zaman içerisinde çeşitlenmesine bağlı olarak, bu fonksiyonlarda faaliyet gösteren bir nüfus grubu ortaya çıkar ve ekonomik açıdan faal nüfusun sektörel dağılımına yansır.

artmakta olup, tarımsal faaliyetlerden kazanç elde eden nüfusun sayısı azalmaktadır. Sahadaki özellikle genç nüfusun tarım dışındaki sektörlere yöneldiği dikkat çekmektedir.

1. Tarım Fonksiyonu

Araştırma sahasındaki nüfusun %54.7'si tarımsal faaliyetlerle geçim sağlamaktadır. Toprakkale'de 1970'li yıllarda tarım büyük oranda ilkel yöntemlere dayanırken, 1980'li yılların başındaki tarımda makine kullanımı politikaları sayesinde 1990'lı yıllara kadar büyük ölçüde modern tarıma geçilmiştir. 2000'li yıllara gelindiğinde ise ilkel yöntemler neredeyse tamamen terk edilmiştir. Bu gelişim sürecinde, araştırma sahasının da içerisinde bulunduğu Çukurova'da iklim, toprak ve morfolojik özelliklerin tarımı büyük ölçüde desteklemesinin de etkisi büyüktür. Nitekim yörede hangi ürünün tarımı yapılırsa yapılısın, birim alana verim çok yüksek olarak gerçekleşmektedir (Koday, 2000:316). Tarımsal faaliyetler açısından tüm bu olumlu yapı, bu faaliyetlerden elde edilen gelirin artmasına neden olmaktadır. Ancak saha çalışmalarında Toprakkale'de tarımdan geçim sağlayan nüfusun, bu faaliyetleri çoğunlukla ticari üretimden uzak geçim tipi şeklinde sürdürdüğü belirlenmiştir. Özellikle tarımsal işletmelerin küçük olması ve bu işletmelerden geçim sağlayan nüfusun fazlalığı, sorunun ana kaynağı olarak gösterilmektedir.

Yüzyıllar boyunca Akdeniz Bölgesi'nin en büyük akarsuları durumundaki Seyhan ve Ceyhan nehirlerinin biriktirdiği alüvyonlardan oluşan Çukurova, Türkiye'nin en verimli ovalarından biridir. Bu ovanın doğu sınırında yer alan Toprakkale'deki tarım arazileri de oldukça verimlidir. Nitekim saha topraklarından yılda iki ürün almak mümkündür. Kuşkusuz toprakların verimli olması, tarımsal faaliyetlerin temel ekonomik faaliyet haline gelmesine yol açarken, işletme büyüklükleri üzerinde ciddi bir baskı oluşturmuştur. Tarım alanlarının özellikle miras yoluyla bölünmesi, parsellerin küçülmesine ve dağınık yapı kazanmasına yol açmıştır. Nitekim araştırma sahasındaki 297 tarımsal işletmeden %68.3'ünün parsel büyüklüğü, 50-100 dekar arasında yer alır. Belirleyebildiğimiz kadarıyla sahadaki en büyük parselin yüzölçümü 500 dekar kadardır.

Araştırma sahası arazisinin yararlanmak bakımından bölünüşü incelendiğinde, 110300 dekar arazinin %61.7'si tarım topraklarından (68103 da), %17,2'si (18971 da) çayır-mera arazilerinden ve %21.1'i tarım dışı alanlardan meydana gelir. Toplam 68103 dekar alan kaplayan tarım alanlarının, 38684 dekarı DSİ tarafından inşa edilen ve Ceyhan Nehri'ne bağlı kanallarla sulanır. Sahadaki 6316 dekar alan ise halkın kendi imkânlarıyla sulanmaktadır. Böylece inceleme alanındaki toplam sulamalı tarım arazisinin miktarı 45000 dekara ulaşmaktadır. İnceleme alanındaki 68103 dekar tarım arazisinin, %75.6'ü (51485 da) tarla tarım alanlarından, %21.6'sı (14685 da) zeytin üretim alanlarından, %1.5'i (1020 da) narenciye üretim sahalarından, %1'i (656 da) sebze bahçelerinden, %0.3'ü meyve bahçelerinden meydana gelmektedir. Yakın yıllarda tarla tarım alanları zeytin, kayısı ve şeftali bahçelerine dönüştürülmektedir. Araştırma sahasında özellikle zeytin üretimine aşırı bir yönelme söz konusudur. Sebze üretim alanlarında ise istikrarsız bir gelişim söz konusudur. Bunun en önemli nedeni,

ürünün elde kalma riskinin bulunmasıdır. Mevcut sebze üretimi, genelde ailelerin ihtiyacı karşılamaya yöneliktir.

Toprakkale tarla tarım arazilerinin ürün türlerine göre dağılımı incelendiğinde, 51485 dekar tarla tarım arazilerinin 43416 dekarı tahıl tarımına (%84.3), 5309 dekarı sanayi bitkileri tarımına (%10.3) ve 2760 dekarı ise yem bitkileri (%5.4) tarımına ayrılmıştır. Toprakkale’de yetiştirilen başlıca tahıllar buğday, arpa ve mısırdır. Toplam 25718 dekar alanda ekilen buğdayın yıllık üretimi 11027 ton kadardır. 17064 dekar araziye ekilen mısırdan yıllık 16150 ton ve 634 dekara ekilen arpadan 181 ton ürün elde edilmektedir. İnceleme alanında 5309 dekar arazi, sanayi bitkileri üretimine ayrılmıştır. Bu bitkilerden ayçiçeği 2693 dekar, yerfıstığı 1929 dekar ve soya 687 dekar alanda ekimi yapılmaktadır. Toplam 17233 ton üretimin yapıldığı alanda 583 ton yerfıstığı, 350 ton ayçiçeği, 150 ton soya üretimi gerçekleştirilmiştir (Fotoğraf 11,12). Sahada üretimi yapılan 16150 ton mısırın önemli bir bölümü yağ ve yem sanayinde değerlendirilmektedir. Yerfıstığı çerezlik olarak üretilmekle birlikte, kabukları hayvan yemi olarak kullanılır. Diğer taraftan yüksek yağ oranıyla yerfıstığının yağ, kozmetik ve temizlik ürünleri sanayiinde değerlendirilmesi de mümkündür. Soya ise gıda, yağ ve yem sanayisinin vazgeçilmez ürünleri arasındadır. Toprakkale İlçesi’nde organize sanayi bölgesi mevcut olmasına rağmen ilçede yetiştirilen sanayi ürünlerinin çoğu kasaba dışında değerlendirilmekte, genel olarak il merkezindeki tüccarlara satılmaktadır.

Fotoğraf 11: Toprakkale’deki tarım arazilerinden bir görünüm.

Fotoğraf 12: Toprakkale’deki yerfıstığı üretim alanlarından görünüm.

Geçmişte Çukurova tarımının en önemli unsuru durumundaki pamuk bitkisi, Güneydoğu Anadolu Projesi kapsamında Güneydoğu Anadolu Bölgesine kaydırılmış durumdadır. Artık çok nadir ekilen pamuk, Çukurova’da eski önemini yitirmiş ve dönüşümlü ekilen ürünler arasına girmiştir. Toprakkale’de 2760 dekar alanda silajlık mısır, fiğ (yeşil ot) ve yonca üretimi yapılır. Sahada yıllık 280 ton yonca, 500 ton fiğ ve 1980 ton silajlık mısır üretimi yapılmaktadır. Bunların dışında buğdayın sap ve samanları hayvan yemi olarak kullanılmaktadır. Arpa ise özellikle “zavar” (öğütülmüş mısır, buğday, arpa) yapımında katkı maddesi olarak kullanılmasının yanında kıl keçilerinin beslenmesinde de yararlanır. Arpanın sap ve samanı da buğdayda olduğu gibi hayvan yemi olarak değerlendirilmektedir.

Akdeniz ikliminin yaşandığı Toprakkale'de hemen her sebzenin üretiminin yapılabileceği iklim ve toprak özellikleri mevcuttur. Ancak üretimin elde kalma riskinin bulunması nedeniyle, genelde ailelerin gündelik ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik ekim yapılmaktadır. Toprakkale'de 2016 yılı itibarıyla 6580 ton sebze üretimi gerçekleştirilmiştir. Bu üretimin 5000 tonu kuru soğan, 875 tonu taze soğan, 400 tonu karpuz, 12 tonu biber, 30 tonu kabak ve 23 tonu taze fasulyeden oluşur. Meyvecilik araştırma sahasında önemli bir ekonomik faaliyet durumundadır. Bu nedenle tarım arazilerinin önemli bir kısmı narenciye ve zeytin üretimine ayrılmıştır. Bunların yanında son yıllarda kayısı üretimi için bahçelerin oluşturulduğu da dikkati çekmektedir. 2016 yılı itibarıyla araştırma sahasında 13685 dekar zeytinlik, 740 dekar mandalina, 250 dekar portakal, 200 dekar kayısı ve 80 dekar şeftali, nar, greyfurt üretim alanı mevcuttur (Fotoğraf 13,14). Bu alanlardan toplam 8995 ton meyve üretimi gerçekleştirilmiştir. Meyve üretiminin %91.2'sini (7409 ton) zeytin oluşturmaktadır.

Fotoğraf 13: Zeytin meyvesinden bir görünüm

Fotoğraf 14: Toprakkale semt pazarından bir görünüm

Toprakkale Kasabası'nın yerli halkını yörükler oluşturur. Araştırma sahasındaki yörüklerin yerleşik düzene geçirilip toprak sahibi olmadan önce iç içe oldukları önemli ekonomik faaliyet hayvancılıktır. Özellikle konar-göçer hayatı yaşayan yörükler kışın keçi kılından yapılan kıl çadırlarda, yazın *berdi* adı verilen kamışlardan örülmüş ve su kaynaklarına yakın yerlere konumlandırılan *huğ* (biçimi kare, ya da çadır şeklini andıran) adlı çadırlarda yaşamlarını sürdürürlermiş. Çukurova'da sükûnetin sağlanmasının ardından, yerleşik yaşama geçen yörükler, gelir kaynaklarını daha çok ekip-dikme faaliyetlerine dayandırmışlardır. Toprağı olmayan aileler ise daha çok ortaklık ya da yarıcı usulüyle bu faaliyetlerini sürdürmektedir. Araştırma sahasında 2016 yılında 4700 büyükbaş ve 19415 küçükbaş hayvan mevcuttur. Sahadaki büyükbaş hayvanların 4500'ü kültür ve 200'ü yerli ırk sığırlardan oluşmaktadır (fotoğraf 15,16). Küçükbaş hayvan varlığının ise 22050'si koyun ve 2685'i kıl keçilerinden müteşekkildir. Araştırma sahasında büyükbaş hayvanlar özellikle süt üretimi amacıyla beslenirken, küçükbaş hayvan üretimi büyük oranda kasaba ve çevre halkının et tüketimine yöneliktir. Bunun dışında küçükbaş hayvanlardan süt ve yapağı üretimi de söz konusudur. Akdeniz bölgesinin karakteristik küçükbaş hayvanı kıl keçisi olmasına rağmen koyun üretiminin keçi üretiminden fazla olduğu dikkati çeker. Toprakkale'de orman alanlarının büyük oranda tahrip edilmiş olması nedeniyle keçi yetiştiriciliği eski

önemi kaybetmiş durumdadır. İnceleme sahasında 156435 adet kümes hayvanı ve 1500 civarında fenni kovan mevcuttur. Kasabada yıllık ortalama 1.5 ton balmumu ve 25 ton bal üretimi gerçekleştirilmektedir.

Fotoğraf 15: Küçükbaş hayvanların beslenmesinde, genelde kasaba çevresindeki alanlar kullanılmaktadır.

Fotoğraf 16: Kasabadaki ahırlardan bir görünüm.

2. Sanayi Fonksiyonu

Araştırma sahasında gerçek anlamda sanayi faaliyetlerinin gelişimi 1994 yılından sonra başlar. Nitekim söz konusu yıl içerisinde Adana İl Özel İdaresi, Osmaniye Sanayi ve Ticaret Odası ile Osmaniye İşadamları Derneği'nin katkılarıyla Toprakkale'ye bağlı Büyük Tüysüz Köyü'nde 380 hektarlık bir alanda Osmaniye Organize Sanayi Bölgesi kurulmuştur. 146 parsel olarak inşa edilen Organize Sanayi Bölgesi, kısa sürede faaliyete geçmiştir. Sanayi sitesinin kurulması öncesinde, Osmaniye-Toprakkale bağlantısını sağlayan D400 karayolu (Osmaniye-Adana) boyunca irili ufaklı sanayi işletmeleri mevcut durumdaydı (Fotoğraf 17). Bu işletmeler daha çok narenciye paketleme, yarfıştığı işleme ve yem üretim üzerine faaliyet göstermekteydiler. OSB'nin kurulmasıyla birlikte bu işletmelere yenileri eklenmiş ve Toprakkale'de sanayi sektöründe çalışanların sayısı artarak, işsizlik sorunu büyük oranda çözülmüştür. Bugüne kadar sürekli istihdam edilen işçi sayısı 98 kadar olsa da geçici olarak çalıştırılan toplam işçi sayısı 4473'tür. Faaliyete geçtiği yıllarda 7 işletme üretim yaparken, günümüz de aktif işletme sayısı 100'ü aşmıştır. OSB'de ayrıca proje halindeki firma sayısı 15, inşaat halindeki firma sayısı 31'dir. Gerçekten de kurulduğu ilk yıllarında 5670 m³/yıl su ve 39600 kwh/yıl elektrik tüketen işletmelerde, 2015 yılına su tüketimi 55382 m³/yıl elektrik tüketimi ise 27 milyon kwh/yıla yükselmiştir.

Osmaniye Organize Sanayi Bölgesi'nde yer alan işletmelerin çoğunluğu metal (14), iplik (11), gıda (9) ve kimyasal madde üretimi (7) konusunda yoğunluk kazanmıştır (Fotoğraf 18). Sanayi tesisleri işçi teminini il genelinden yapmaktadır. Sadece iplik fabrikasının 1 tanesi istihdam ettiği kişileri Erzin'den (Hatay) kendi getirmektedir. Toprakkale'de OSB dışında yıllık 150000 piliç kapasiteli 1 adet broiler tesisi, 6 adet yem fabrikası, 6 adet yarfıştığı fabrikası, 5 adet süt mamülleri fabrikası, 3 adet zeytinyağı üretim tesisi bulunmaktadır.

Fotoğraf 17: Osmaniye-Toprakkale karayolu üzerindeki sanayi tesislerinden bir görünüm.

Fotoğraf 18: Organize Sanayi Bölgesi'ndeki modern bir sanayi tesisinden görünüm.

3. Ticaret Fonksiyonu

Toprakkale Kasabası'nda ticari faaliyetler genellikle günlük ihtiyacı karşılamaya yönelik olarak sürdürülmektedir. Osmaniye İli'ne çok yakın olması (8 km) ve şehirde büyük alışveriş merkezlerinin varlığı, halkın çoğu ihtiyacını şehirden temin etmesi sonucu doğurmuş ve kasabada ticari faaliyetler fazla gelişmemiştir. Bununla beraber kasabada 2016 yılı itibarıyla 141 gerçek usulde, 162 basit usulde mükellef bulunmaktadır. Ayrıca 33 adet şirket, 8 kooperatifte faaliyetlerini sürdürmektedir. Araştırma sahasında ticaret hayatını etkileyen en önemli etken tarım olup, kasabada tarım ürünlerinin alışveriş en önemli ticaret unsurudur. Bilhassa yer fıstığı, mısır, kuru soğan, meyve türlerinin ticareti yoğun olarak sürdürülmektedir. Bunun yanında süt ve süt mamullerinin satışı da birçok ailenin geçim kaynağı durumundadır. Ayrıca büyükbaş hayvan, küçükbaş hayvan ve kümes hayvan satışı da söz konusudur. Toprakkale Kasabası'nda ticari faaliyetler Cumhuriyet Mahallesi'nde yoğun olarak yürütülmektedir. Ticari iş merkezlerinin de yoğun olarak bulunduğu mahallede kasap, fırın, manav gibi ticari işyerlerinden en az bir adet mevcuttur. Yerel ürünlerin satışında daha ziyade semt pazarlarından yararlanılmaktadır.

4. Turizm Fonksiyonu

Araştırma sahasındaki en önemli turistik değer, kasabaya adını veren *Toprakkale Kalesi*'dir. Bu kale kasabanın 2 kilometre güneyinde, 151 metre yükseltiye sahip Kale Tepe üzerinde yer almaktadır. MÖ 312-64 yılları arasında sahayı hâkimiyet altında tutan Selevkoslar tarafından inşa edilmiştir. Toprakkale Kalesi, Halife Harun Reşit döneminde onarım görerek günümüze kadar ulaşmıştır. Döneminin en önemli stratejik konumlarından biri olan 75 metre yükseltiye sahip kale, günümüzde kasaba halkının piknik alanı ya da çevre yollardan geçen yolcular tarafından mola verilen bir ziyaretgâh durumundadır. Çukurova'yı Suriye'ye bağlayan Amanos / Demirkapı geçidini kontrol altında tutmak amacıyla inşa edilmiş kale Ceyhan, Osmaniye, Dört Yol'u birbirine bağlayan doğal geçitleri izleyebilecek konumdadır. Bu özelliği nedeniyle, Toprakkale Kalesi'nin tarih boyunca stratejik önemini koruduğunu söylemek mümkündür (www.kultur.gov.tr) (Fotoğraf 19,20).

Fotoğraf 19: Toprakkale Kalesi'nden bir görünüm

Fotoğraf 20: Toprakkale kale surlarından bir görünüm.

5. Ulaşım Fonksiyonu

Osmaniye İl Merkezi'nin 8 km batısında yer alan Toprakkale Kasabası, doğu ve güneydoğu bölgelerinin; Akdeniz limanları ve Akdeniz Bölgesi ile bağlantısını sağlayan yolların kavşak noktasında bulunmaktadır. Osmaniye, Hatay ve Adana illerini birbirine bağlayan bu yollar kullanılarak, Türkiye'nin her yerine gün içinde ulaşım sağlamak mümkündür. Toprakkale ulaşım bakımından önemli avantajlara sahip olsa da yeterince gelişmemiştir. Kuşkusuz bu durum, transit yolların kasabaya tali yollarla bağlı olmasından kaynaklanır. Nitekim D-400 karayolu, sahaya doğuda Akyar Köyü'nün kuzeyinden dâhil olur, doğu- batı istikametinde ilerleyerek batıda Adana istikametine yönelir. E-90 otoyolu ise sahayı kuzeydoğu ve güneybatıdan çevreleyerek Toprakkale'nin batısında güney istikametinde Hatay'a yönelir (Harita 5), (Fotoğraf 21,22).

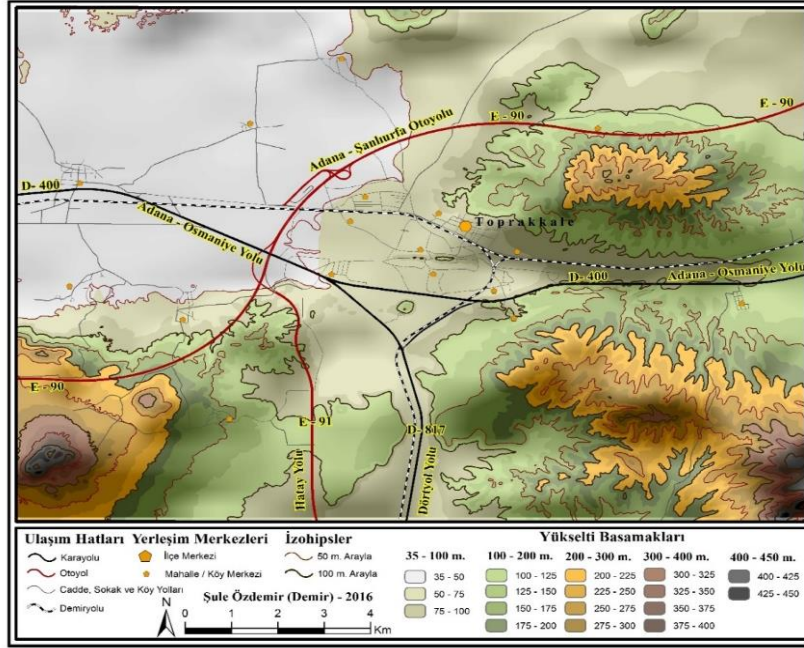
Fotoğraf 21: D-400 karayolundan bir görünüm.

Fotoğraf 22: Toprakkale Kasabası'ndaki demiryolu hatlarından bir görünüm.

Adana-Osmaniye-Gaziantep eski otoyolu, şimdiki adıyla Osmaniye-Toprakkale karayolu D-400 karayoluna paralel olarak inşa edilmiştir. Osmaniye-Toprakkale yolu ve demiryolu ağları Kışla Mahallesi'nde birleşir. Hemzemin geçitle karayolunun kesiştiği yerlerde her yıl kazalar meydana gelmektedir. Bahsi geçen yerlere yayalar için üst geçit yapılmalı ayrıca hemzemin geçit kontrollü geçit şekline dönüştürülerek yaya, kara ve demiryolu ağı denetim altına alınmalıdır. Toprakkale İlçe Merkezi, bağlı olduğu il merkezi ve kendisine bağlı köylerle bağlantısını sağlayan yollar asfalttır. Adeta bir ulaşım örgüsünün içerisinde kalmış Toprakkale Kasabası'nda, son yıllarda

ulaşım sistemlerinin gelişmesi ve çeşitlenmesi ile yatay yöndeki büyüme olumsuz yönde etkilenmiştir.

Harita 5: Toprakkale Kasabası ve çevresinin ulaşım haritası.

IV. Sonuç

Akdeniz Bölgesi'nin Adana Bölümü'nde yer alan Toprakkale Kasabası, idari açıdan Osmaniye İli'ne bağlı Toprakkale İlçe'sinin yönetim bölgesinde bulunmaktadır. Amanos Dağları kuzey uzantılarının sınırladığı Ceyhan Ovası'nın doğu kesiminde konumlanmış kasaba, doğusundaki Osmaniye İl Merkezi'ne 8 km uzaklıktadır. Karaçay'ın Ceyhan Ovası'na açıldığı kesimde vadi boyunca gelişim göstermiş Toprakkale, deniz seviyesinden 60 ila 10 metre yükseltileri arasında yer alır.

Toprakkale Kasabası Osmaniye, İskenderun ve Adana illerini birbirine bağlayan yolların kesişim noktasındadır. Daha geniş perspektifle araştırma sahasının, doğu ve güneydoğu bölgelerinin; Akdeniz limanları ve Akdeniz Bölgesi ile bağlantısını sağlayan yolların kavşağı üzerinde olduğunu söyleyebiliriz. Bu konumun seçilmesi kuşkusuz bir tesadüf değildir. Mevcut bilgilerimize göre Toprakkale Kasabası'na ait ilk yerleşim çekirdekleri, 1913 yılında Bağdat Demiryolları'nın, Toprakkale-İskenderun kesiminin inşası sırasında ortaya çıkmıştır. Yerleşmenin gelişimi ise demiryolu istasyonunu merkez alınarak Karaçay Vadisi boyunca doğu batı doğrultusunda gerçekleşmiştir. Toprakkale ismi de yerleşmenin 2 kilometre güneyindeki Kale Tepe (151 m) üzerinde MÖ 2000'li yıllarda inşa edilmiş Toprakkale Kalesi'nden alınmıştır.

Kalenin mevcut olduğu konum doğu, batı ve güney yönlerinde vadileri takiben sahaya ulaşan doğal yol güzergâhlarını kontrol edebilen noktadadır. Dolayısıyla Toprakkale'nin kuruluşu 1913 yılına kadar götürülebilse de gerçekte kasabanın bulunduğu konumun stratejik önemi çok daha öncesinde anlaşılmış ve bu geçit bölgesi yüksek ihtimalle geçmişte en azından askeri yerleşimlere sahne olmuştur.

Toprakkale Kasabası, doğal ulaşım güzergâhlarıyla çok sıkı bağları olan demiryollarıyla ilişkili bir yerleşim merkezi olmakla beraber; zamanla demiryollarına paralel gelişen farklı standartlardaki karayollarıyla da sıkı bağlantılar geliştirmiştir. Bu gelişim yerleşmenin özellikle büyüme modeline yansımıştır. Osmaniye'nin 1996 yılında il statüsü kazanmasının ardından şehrsel gelişim idari yapının da güçlenmesine bağlı olarak hızlanmıştır. Osmaniye Şehri'nin yatay büyümesindeki en dikkat çekici nokta, büyümenin batı yönünde, Ceyhan Ovası'na doğru Osmaniye-Toprakkale aksını izlemesidir. Bu durum Osmaniye-Toprakkale arasındaki bağlantının yakın gelecekte kesintisiz hale gelerek, Toprakkale'nin Osmaniye Şehri'nin bir mahallesi durumuna dönüşeceğine işaret etmektedir. Kuşkusuz bu süreçte, Osmaniye-Toprakkale arasındaki mesafenin kısa oluşu (8 km) ve büyümeye yön veren yolların mevcudiyeti birer neden olarak gösterilebilir. Ancak Osmaniye Şehri'ne yapılan yatırımlar için yer tayininde özellikle Osmaniye-Toprakkale arasındaki sahaların seçilmesi de önemli idari kararlardır. Bu konudaki en tipik örnek, Osmaniye Organize Sanayi Bölgesi için yapılan yer seçimidir. Kuşkusuz bir şehrin, çoğunluğu tarımdan geçim sağlayan bir kasabaya doğru büyümesinin önemli sonuçları olacaktır. Tespit edilebildiğimiz kadarıyla OSB'nin kuruluşunu ardından Toprakkale'de ilkin emlak satış ve kiralama bedellerinde belirgin bir değişiklik yaşanmıştır. Sonraki yıllarda aktif nüfus içerisinde özellikle sanayi ve hizmet sektöründe çalışanların sayısı artmıştır. Bu değişim şehir etkilerinin daha yoğun hissedileceği gelecek yıllarda, aktif nüfus içerisinde hizmet sektörünün daha ön plan çıkarak tarımdan geçim sağlayan nüfusu aşacağına işaret etmektedir. Bir başka etki muhtemelen tarımsal faaliyetlerin çeşitliliği konusunda olacaktır. Öncelikle inceleme sahasının ılıman Akdeniz İklimi'nin etkisi altında bulunduğunu ve oldukça verimli tarım topraklarına sahip olduğunu belirtmek gerekir. Hali hazırdaki tarımsal üretim verilerimiz, yöre çiftçilerinin birim alana kazancını daha yüksek olduğu, zarar riski düşük üretilere yöneldiğini ortaya koymaktadır. Dolayısıyla iler ki yıllarda yöredeki üretim deseninin değişmesi kuvvetle muhtemeldir. Nitekim yakın geçmişte revaçta olan narenciye üretimi halen sürdürülmekle birlikte, artık zeytin üretim alanı ve üretim miktarı narenciye'nin önüne geçmiştir. Gerçekten de narenciye yüksek üretim maliyeti, pazarlama sorunları ve yüksek don hassasiyeti gibi nedenlerden dolayı yerini zeytine bırakmıştır. Diğer taraftan zeytin tarımının sürdürülebilir ve kazançlı olması için özel bir destek birimi oluşturulmalı, üretimin değerlendirilmesi konusunda alternatifler geliştirilmelidir. Sulu zeminlere zeytin dikilmesi, zeytin bitkisinde gövdeleşmeye yol açarken; üretimin az ve kalitesiz olmasına, zararlılarla mücadelede başarısızlığa neden olmaktadır. Düşük eğimli ve tabansuyu seviyesinin yüksek olduğu kesimlerde, zeytin dikiminin önüne geçilmelidir. Kanaatimizce Tepe Mahallesi, Karataş Tepe, Karabahadır Tepe ve diğer eğimli

sahalara zeytin dikilerek hem bu alanlardaki topraklar koruma altına alınabilir ve hem de üretim artışı sağlanabilir.

Kaynaklar

- Adana Valiliği. (1991). *Adana İl Yıllığı*, Adana: Valilik Yayınları.
- Albayrak, M (1995). "Osmanlı-Alman İlişkilerinin Gelişimi ve Bağdat Demiryolu'nun Yapımı", *Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, 6,1-38.
- Ardos, M. (1995). *Türkiye Ovalarının Jeomorfolojisi*, İstanbul:Çantay Kitabevi.
- Atalay, İ.(1987). *Türkiye Jeomorfolojisine Giriş*, İzmir:Ege Üniversitesi Basımevi.
- Altınlı, İ. E. (1978). "Amanos Dağları ve Anadolu'nun Levha Tektoniği ile İlişkileri", *Türkiye 4. Petrol Kongresi Bildiriler*, 51-62.
- Aytaç, A. S., Semenderoğlu, A. (2014). "Amanos Dağları'nın Orta Kesimi ve Yakın Çevresinin İklim Özellikleri.", *Turkish Studies*, 9(2), 251-289.
- Beşirli, M. (2004). "Bağdat Demiryolu'nun Akdeniz Uzantısı: Toprakkale-İskenderun Demiryolu", *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 23, 225-236.
- Bilgin, T. (1969). *Ceyhan Doğusunda Volkanik Şekiller ile Hassa Leçesi - Gavur Dağı Kütlelerinde Glasiyal ve Periglasiyal Topografya Şekilleri*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları.
- Bilgin, Z., Ercan,T. (1961). "Ceyhan - Osmaniye Yöresindeki Kuvaterner Bazaltların Petrolojisi", *Türkiye Jeoloji Kurumu Bülteni*, 5, 21-30.
- Bozkaya, Ö., Yalçın, H., Kozlu, H .(2009). "Amanos Bölgesi Paleozoyik Kayaçlarının Mineralojisi", *Yerbilimleri*, 30 (1), 11-44.
- Bulut, İ. (2001). "Anadolu'da Fark Edilemeyen Bir katliam; Geven Sökümü Nedenleri ve Sonuçlarına Coğrafi Bir Yaklaşım", *Tabiat ve İnsan*, 35(1), 17-22.
- Doğanay, H. (1994). *Türkiye Beşeri Coğrafyası*, Ankara: Gazi Büro Kitabevi.
- Doğanay, H. ve Koca, H.(1998). "Ulaşımın Yerleşmeye Etkilerine İki Tipik Örnek: Fevzipaşa ve Nurdağı Kasabaları", *Türk Coğrafya Dergisi*, 33, 1-24.
- Ege, İ., Kortuk, İ. (2015). "Düziçi Ovası (Düziçi/Osmaniye) ve Yakın Çevresinin Jeomorfolojisi", *International Journal of Social Science*, 33, 295-313.
- Emiroğlu, M. (1975). "Türkiye Coğrafi Bölgelerine Göre Şehir Yerleşmeleri ve Şehirli Nüfus.", *Ankara Üniversitesi DTCF Coğrafya Araştırmaları Dergisi*, 7, 127-145.
- Erinç, S. (1965). *Yağış Müessiriyeti Üzerine Bir Deneme ve Yeni Bir İndis*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Yay. No:41.

- Gölbaşı, Ş. G., Noyan, F. (2008). "İlçelerin Gelişmişlik İndekslerinin Oluşturulmasında Çok Aşamalı Doğrulayıcı Faktör Analizi Yaklaşımı", *İstatistikçiler Dergisi* (1), 65.
- Göney, S. (1976). Adana Ovaları I, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yay. No:2162, Coğ. Enst. Yay. No:88.
- Koca, H. (2000). *Düziçi İlçesinin Coğrafyası*, Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayınları No: 899, Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Yayınları No: 111 Araştırma Serisi No:46.
- Koçman, A. (1993). *Türkiye İklimi*, İzmir: Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yay.No.72.
- Oakes, H. (1958). *Türkiye Toprakları*, İzmir: Ege Üniv. Basımevi, Türk Yüksek Ziraat Mühendisleri Birliği Neşriyatı Sayı:13.
- Önal, M. (1986). "Amanos Dağlarındaki Alt Paleozoyik Çökellerinin Çökme Ortamları ve Bölgenin Paleocoğrafik Evrimi", *Türkiye Jeoloji Kurumu Bülteni*, 29 (2), 49-64.
- Özçağlar, A. (1996). "Türkiye'nin İdari Coğrafyası Bakımından Köy, Bucak, İlçe, İl ve Belde Kavramları Üzerine Düşünceler", *Ankara Üniversitesi DTCF Coğrafya Araştırmaları Dergisi*, 6, 20-43.
- Özvan, A. (2009). *Toprakkale -Yumurtalık (Doğu Akdeniz) Civarındaki Kireçtaşı Ve Bazalt Birimlerinin Hidrolik Yapılarda Kullanılabilirliği*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Adana: Çukurova Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Şahin, İ. F. (2006). Erzin İlçesinin Coğrafyası. Erzurum: Aktif Yayınevi.
- Toprak ve Su İşleri Bakanlığı.(2000). *Adana İli Arazi Varlığı*, Ankara.
- Tolun Denker, B. (1976). *Şehir İçi Arazi Kullanılışı*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayını No.2054, Coğrafya Enstitüsü Yayını No.83.
- Tümertekin, E. (1987). *Ulaşım Coğrafyası*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yay. No:2053, Coğrafya Enstitüsü Yay. No:85.
- Tümertekin, E. (1973). *Türkiye'de Şehirleşme ve Şehirsal Fonksiyonlar*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayını No.1840, Coğrafya Enstitüsü Yayını No.72.
- Usta, D., Ateş, Ş., Beyazpirinç, M., Kanar, F., Yıldız, H., Uçar, L., Akça,İ., Tufan, E., Örtlek,A.T. (2015). "Orta ve Kuzey Amanos Dağları'nın (Osmaniye-Gaziantep-K.Maraş) Stratigrafisine İlişkin Yeni Bulgular", *TPJD Bülteni*, 27(1),57-98.
- Ünal, A. (2006). "Eski Çağlarda Çukurova'nın Tarihi Coğrafyası ve Kizzuwatna (Adana) Krallığı'nın Siyasi Tarihi", *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 15 (3), 15-44.

- Yalım, E. (2009). *Turunçlu (Delihalil-Osmaniye) Bölgesindeki Bazaltik Oluşumların Derinliğe Bağlı Değişimlerinin Jeomekanik Özellikleri*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Adana: Çukurova Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Yaşar, S. (2005). *Çayır ve Mera Bitkileri Kılavuzu*, Ankara: T.C. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı.
- Yücel, T. (1960). "Demiryollarımızın İstasyon Nüfuslarına Etkileri", *Türk Coğrafya Dergisi*, 20,143-148.
- Yücel, M. S., Taşar, M. M. (2016). "Demiryolunun Stratejik Önemi ve Erken Cumhuriyet Döneminde Demiryolu Siyaseti.", *VAKANÜVİS- Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, 1 (1), 293-342.

www.kultur.gov.tr

www.osmaniye.gov.tr